

nieuwsbrief

UILEN 2009

www.kerkuil.com

voor iedereen die betrokken is bij de bescherming van uilen

Aantal broedparen
kerkuil teruggelopen

Nieuws uit de regio

Muizen, fascinerende
prooidieren

Inhoud

3 Aantal broedparen van de kerkuil teruggelopen in 2008

5 Nieuws uit de regio

18 Muizen, fascinerende prooidieren

20 Overige uilen

23 Van de bestuurstafel

Colofon

Deze Nieuwsbrief Uilen is een jaarlijkse uitgave van de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland en verschijnt in een oplage van 15.000 exemplaren. De nieuwsbrief geeft actuele informatie over de kerkuil en andere uilen in Nederland. Ze is bedoeld voor iedereen die betrokken is bij de bescherming van uilen, zoals eigenaren en beheerders van gebouwen met nestgelegenheid, terreinbeheerders, leden van regionale kerkuilwerkgroepen en andere belangstellenden.

Samenstelling en redactie

Herman Bisschop (hermanbisschop@home.nl),
Reinder Dokter (reinderdokter@hetnet.nl),
Wied Hendrix (whendrix@chello.nl),
Nanning-Jan Honingh, (nanning-jan.honingh@slz.landschapsbeheer.nl),
Djurre Siccama (dsiccama@home.nl),
Johan de Jong (jongrans@hetnet.nl).

Eindredactie

Helga Aukes Producties

Vormgeving en druk

Reklameburo Friesland Drachten
Wieger Atsma (vormgever)
Lysbeth Bootsma (traffic)

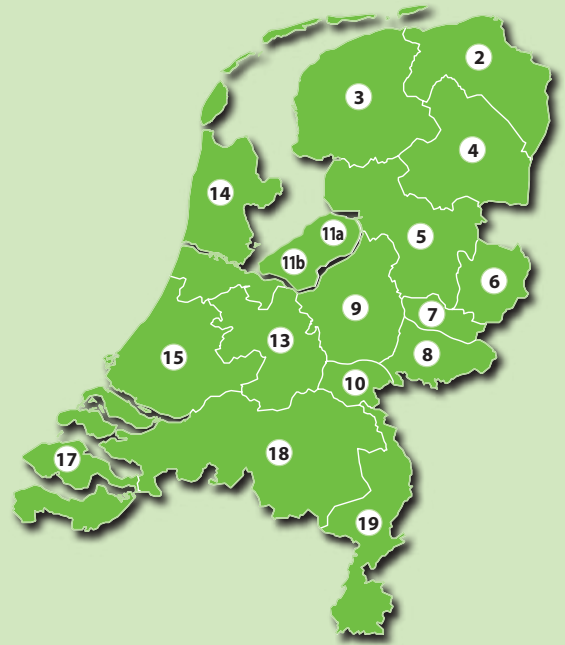
Redactieadres

Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland
T.a.v. Wied Hendrix
Snehtlageweg 16
7255 CE Hengelo (Gld.)
Tel. 0575 - 463 908

Coverfoto

Jonge kerkuil duikt naar prooi. (Foto: Jan Koopmans)

Overname van artikelen, tabellen en schema's is alleen toegestaan met de volgende bronvermelding: "Bron: Nieuwsbrief Uilen 2009, Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland". Overname van foto's is zonder toestemming van de fotograaf niet toegestaan.

Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland

Voor de inventarisatie en bescherming van de kerkuil is Nederland verdeeld in 17 regio's. Deze vallen grotendeels samen met de provinciegrenzen. Uitzonderingen zijn Flevoland, Overijssel en Gelderland. Deze zijn opgesplitst in meerdere regio's.

De Noordoostpolder maakt onderdeel uit van de regio West-Overijssel. In elke regio is een regionale coördinator actief. Hij is het aanspreekpunt voor het kerkuilenbeschermingswerk in die regio. De Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland organiseert ieder jaar in de loop van januari een bijeenkomst voor alle regiocoördinatoren.

Regiocoördinatoren

2	Groningen	A. Eijkenaar eijkenaar-a@planet.nl	0597 - 561 872
3	Friesland	A. van der Wal	0512 - 516 309
4	Drenthe	F. Geene fjm.geene@planet.nl	0591 - 514 433
5	West-Overijssel (incl. NOP)	G. Snaak g.snaak@hetnet.nl	0523 - 263 958
6	Twente	P. van Heek fpvanheek@hetnet.nl	074 - 291 13 37
7	Achterhoek Noord	A. Meenink a.meenink@xs4all.nl	0545 - 292 532
8	Achterhoek Liemers	G. Kolenbrander g.kolenbrander@versatel.nl	0316 - 527 607
9	Veluwe	H. van Diepen h.diepen29@upcmail.nl	0578 - 615 114
10	Betuwe Oost	J. Jacobs jaw.jacobs@kpnplanet.nl	024 - 397 25 74
11a	Oostelijk Flevoland	L. Zwanenburg fam.zwanenburg@vodafonevast.nl	0321 - 318 272
11b	Zuidelijk Flevoland	A.M. Liosi uilen4all@kerkuilenwerkgroep-flevoland.nl	06 - 53 24 84 51
13	Utrecht & Betuwe West	P.A.H. Hendrixx p.hendrixx@wxs.nl	030 - 637 20 54
14	Noord-Holland	R. Dokter reinderdokter@hetnet.nl	0229 - 219 207
15	Zuid-Holland	M. Kuijpers michel.kuijpers@wanadoo.nl	015 - 256 53 02
17	Zeeland	M. Buise mbuise@zeelandnet.nl	0114 - 370 244
18	Noord-Brabant	G. van der Kaa gerardvanderkaa@planet.nl	013 - 521 53 64
19	Limburg	H. Beckers boomvalk@home.nl	047 - 553 30 03

Contactadressen Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland

<i>Voorzitter</i>	<i>Secretaris</i>	<i>Penningmeester</i>
J. de Jong	W. Hendrix	R. Dokter
Tel. 0512 - 303 174 jongrans@hetnet.nl	Snehtlageweg 16 7255 CE Hengelo Tel. 0575 - 463 908 whendrix@chello.nl	Tel. 0229 - 219 207 reinderdokter@hetnet.nl

Aantal broedparen van de kerkuil teruggelopen in 2008

Tekst:
Johan de Jong

Het piekjaar van de veldmuis in 2007 zorgde ook voor een topjaar bij de kerkuil: ruim 3100 broedparen.

In de winter van 2007/2008 constateerden vele vrijwilligers dat de aantallen veldmuizen afnamen.

Deze afname zette door in 2008, met name in de kleigebieden van o.a. Zeeland, het noorden van Groningen en Friesland, de Liemers en de Betuwe.

Lokaal in het zuidwesten van Friesland, Flevoland en Noord-Holland bleef de hoge veldmuizenstand ook nog in 2008, met als gevolg veel broedparen met een hoog gemiddelde.

Broedseizoen 2008

Het aantal eerste broedsels in 2008 bedroeg 2923 paar, dat is een afname van 6% in vergelijking met 2007.

In totaal vlogen 8832 jongen uit, dat is een gemiddelde van 3,0 (in 2007: 4,0). Het aantal tweede broedsels liep terug van 761 in 2007 naar slechts 71 in 2008. Het aantal uitgevlogen jongen bedroeg 189. Er werden geen derde broedsels vastgesteld. De eerste eidatum varieerde sterk: van 27 februari (Achterhoek Noord) tot in augustus.

Vele uilen zijn honkvast en broeden elk jaar op dezelfde plaats, maar ook komen er ieder jaar weer nieuwe locaties bij.

Zo kwamen er op de Veluwe ruim 40 nieuwe broedlocaties bij en in Friesland waren dat er 51. In Noord-Holland nemen de aantallen gestaag toe: van 1 broedgeval in 1990 naar ruim 112 in 2008. Wieringen is het kerngebied van de provincie. Voor het eerst werd er op Ameland gebroed en Terschelling had na jaren ook weer een broedgeval.

Eén van de voorstellingen op het jaarlijkse Oerolfestival op Terschelling zou plaatsvinden in een schuur van een boerderij op het eiland.

Kerkuilen zijn absoluut niet geschikt voor vliegshows. (Foto: Rein Hofman)

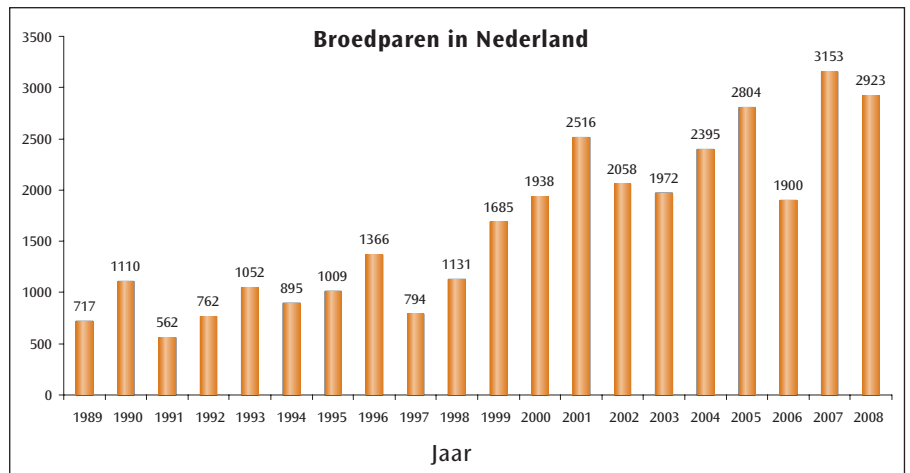
Toen de eigenaar van de boerderij ontdekte dat er kerkuilen in zijn schuur zaten, kreeg de Oerolorganisatie geen toestemming meer om de act in het bijzijn van de uilen op te voeren! Er werd uitgeweken naar een andere boerderij.

Vliegshows met uilen en roofvogels

Naar aanleiding van o.a. een proces tegen een dierenhandelaar in uilen in Leeuwarden (zie www.kerkuil.com) heeft de Kerkuilenwerkgroep het initiatief genomen om met een aantal organisaties iets te ondernemen tegen de handel in uilen en roofvogels. Samen met de WRN (Werkgroep Roofvogels Nederland) is een eerste vergadering belegd in Zeist bij Vogelbescherming.

Er zal getracht worden een brede werkgroep te formeren, die zich bezig zal houden met een viertal thema's: handel en kweek, roofvogel- en uilendemonstraties, valkeniers versus roofvogelhouders en dierenwelzijn. Een kerkuil is beslist geen huisdier en vooral geen vogel die openingshandelingen van bijv. scholen moet verrichten.

Verder wordt er door verschillende regio's melding gemaakt van ontsnapte kerkuilen uit gevangenschap.

In Vlaanderen is zelfs al een broedgeval vastgesteld van kerkuilen met een gesloten voertrug (geen inheemse kerkuil!).

Inmiddels heeft er bij Vogelbescherming Nederland een tweede vergadering plaatsgevonden. Vogelbescherming zal een centrale rol gaan vervullen.

De deelnemende organisaties zijn:

- Vogelbescherming Nederland,
- Vogelbescherming Vlaanderen,
- WRN (Werkgroep Roofvogels Nederland),
- Stone (Stenuil Overleg Nederland),
- AID,
- Politie,
- Werkgroep Slechtvalk Nederland.

Broedresultaten in 2009 moeilijk te voorspellen

Volgens de berichten uit het veld is de muizenstand (veldmuis) nog laag. Zullen de muizen weer in aantal toenemen of zakt de muizenstand nog verder weg? Het is moeilijk te voorspellen. In ieder geval houden de kerkuilen er rekening mee. Zij besluiten of ze dit jaar gaan broeden of dat ze een jaar overslaan. Wij kunnen het niet voorspellen. Laten we in ieder geval hopen dat tijdens het broedseizoen de temperatuur op de broedlocatie niet te hoog wordt.

Alle vrijwilligers veel succes en plezier gewenst tijdens de controles! ■

2008	1e broed	mislukt 1e broed	aantal juv. 1e broed	niet gecontroleerd 1e broed	gem. uitgevlogen	2e broedsels	uitgevlogen	gem. uitgevlogen	2007	2008 t.o.v 2007
Groningen	95	4	154	45	3,1	1	3	3,0	106	-10%
Friesland	567	36	1932		3,4	24	81	3,4	570	-1%
Drenthe	304	16	959	7	3,0	1	3	3,0	420	-28%
West-Overijssel	287	18	868	7	3,0	1		0,0	284	1%
Twente	165	19	516		3,1	1	3	3,0	149	11%
Achterhoek Noord	150	8	457		3,0				133	13%
Achterhoek Liemers	156	13	409	1	2,6				168	-7%
Veluwe	173	18	491		2,8	2	3	1,5	201	-14%
Betuwe Oost	32	9	64	4	2,0				52	-38%
Oostelijk Flevoland	26	2	85		3,3	1	1	1,0	22	18%
Zuidelijk Flevoland	46	2	177		3,8	4	6	1,5	42	10%
Utrecht & Betuwe West	79	8	218	9	2,8	2	4	2,0	74	7%
Noord-Holland	112	10	329		2,9	10	11	1,1	97	15%
Zuid-Holland	63	1	184	12	2,9	3	7	2,3	67	-6%
Zeeland	115	6	293	19	2,5	11	29	2,6	142	-19%
Noord-Brabant	356		1064	40	3,0	2	7	3,5	388	-8%
Limburg	197	15	632	1	3,2	8	31	3,9	196	1%
TOTAAL 2008	2923	185	8832	138	3,0	71	189	2,7	3111	-6%

Groningen

Tekst en foto: André Eijkenaar

Gefrustreerde bosuil hindert broed kerkuilpaartje

Het jaar 2008 leek voor de kerkuil een daljaar te worden. Overal in Groningen was het broedsucces niet geweldig. Groot was de verrassing op de evaluatieavond. Het aantal broedgevallen bleek 95 te bedragen, een voor Groningen toch goed gemiddelde.

Ook tijdens een minder jaar blijven de zandgronden het goed doen, de grote klap komt vanuit de kleigronden waar vaak helemaal niet tot broeden werd overgegaan.

De kerkuilen op de kleigronden zijn totaal afhankelijk van de veldmuis, terwijl op de zandgronden gemakkelijk wordt overgestapt op de bosmuis, verschillende soorten spitsmuizen en woelmuizen.

Op het natuurterrein Ter Wupping bij Onstwedde had een paartje kerkuilen veel last van een bosuil. Deze bosuil riep al gedurende een half jaar tevergeefs om een vrouwtje. De frustratie werd botgevierd op de kerkuilen. Telkens als het mannetje zijn broedende vrouwtje op wilde zoeken, werd hij door de bosuil de kast ingejaagd.

In juni besloot ik de kast te inspecteren. Nog nooit ben ik zo aangevallen door een kerkuil. Mijn handen werden tot bloedens toe opengetrokken. Angst en stress waren waarschijnlijk de oorzaak voor deze reactie.

Uiteindelijk is het nest ook verloren gegaan. De eigenaar verneemt niets meer van de kerkuilen terwijl de bosuil zich nu in de schuur ophoudt. Ik heb daar inmiddels een jonge bosuil uitgezet, deze was als donsjong bij het vogelasiel afgeleverd.

Hopelijk is het een vrouwtje en daarom een mogelijke partner. Ik ben benieuwd hoe het dit jaar afloopt. ■

Jonge bosuil.

Friesland

Tekst: Johan de Jong

Bescherming nestkast tegen steenmarters

Een aantal vogelsoorten wordt lokaal door de steenmarter bedreigd. Het zijn vooral die soorten, die in en rond gebouwen, schuurtjes e.d. broeden, zoals de huiszwaluw, boerenzwaluw, steenuil en kerkuil.

Ook in Friesland is de steenmarter in opmars en veroorzaakt predatie bij de kerkuil. De agrariërs zijn wijs met hun uilen en de eerste reactie is dan vaak: de marter vangen en daarna doden of verplaatsen.

Steenmarters zijn echter beschermd en mogen niet vervolgd worden. Verdwijnt een marter uit zijn territorium dan is de kans groot dat een ander exemplaar zijn plaats zal innemen.

Tijdens een buitenlands uilencongres in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw kreeg ik contact met drie Tsjechen: Karel Poprach, Frantisek Krause en Libor Oplustil. Ze waren onder de indruk van het beschermingswerk van de kerkuil in Nederland en wilden in Tsjechië ook zo'n netwerk opzetten.

Hetzelfde jaar nog bracht het drietal een bezoek aan Friesland. Ze hadden geen auto en namen de bus (!), die niet verder ging dan Enschede. Ik heb ze opgehaald en ze hebben een week in Ureterp gelogeed. Er is een groot aantal regio's bezocht en ze hebben vele ideeën opgedaan. Het enthousiasme van de vrijwilligers en de boeren maakte grote indruk op het drietal.

Terug in hun land plaatsten ze nestkasten (Nederlands model) in het zuidoosten van Tsjechië. Vele broedsel werden echter verstoord door de steenmarter. Deze zijn bijna in ieder gebouw aanwezig. Na allerlei experimenten werd een nestkast ontworpen waar de marter niet in kon komen! Er werd een manchet van zink of aluminium rond het vlieggat aangebracht. Het betreft hier buigzame platen van ruim een meter lang en 35 cm breed met een doorsnede van 3-6 mm. Vóór het invlieggat werd tevens een stuk plaat aangebracht (zie foto).

De steenmarter kon nu niet meer in de kast komen. Hij mist het houvast en glijdt uit. Wanneer er een balk voor het invlieggat loopt moet deze afgeschermd worden door plaatwerk.

Er zijn nu ruim 3000 nestkasten geplaatst in een groot deel van Tsjechië en allemaal voorzien van de manchet. Dat is een hele klus geweest, maar op deze manier vindt er geen predatie meer plaats en leven steenmarter en kerkuil 'vreedzaam' naast elkaar in één gebouw. Op dezelfde wijze wordt ook de steenuil beschermd. Op plaatsen waar overlast van steenmarters is, kan men het Tsjechische voorbeeld volgen door een manchet aan te brengen.

Kasten die tegen de gevel geplaatst zijn, kan men beschermen tegen de marters door rond het invlieggat glad plaatwerk aan te brengen.

Inmiddels is één van de Tsjechen, Karel Poprach, landelijk coördinator van een groot kerkuilenproject geworden. Het is zelfs een betaalde baan geworden! ■

De manchet rond het vlieggat van de nestkast houdt marters buiten de 'deur'.
(Foto: Karel Poprach)

Drenthe

Tekst: Frans Geene

Uniek afscheid van kerkuilenpaar

Van een van onze vrijwilligers, Willem Zandt, kreeg ik een leuk artikel voor op onze website. Het gehele artikel kunt u lezen op de website van de kerkuilenwerkgroep, www.kerkuil.com, onder Drenthe. De kern van het verhaal treft u onderstaand aan.

Een paartje kerkuilen dat al vele jaren broedt in een boerderij te Eelderwolde nam op wel heel bijzondere wijze afscheid van haar broedplaats.

Deze kerkuilenfamilie broedde al meer dan twintig jaar hoog bovenin de hanenbalken van deze boerderij. Ieder jaar werden er drie à vier jongen geboren en in goede voedseljaren kon het gebeuren dat er vijf of zes jonge kerkuilen uitvlogen (groot was dan ook de schrik toen de werkgroep hoorde dat de boerderij gesloopt zou worden vanwege de realisatie van een waterwijk in het plan Terborch).

Ook in 2008 broedde het paartje weer op haar vertrouwde plek bovenin de boerderij en konden vroeg in het seizoen maar liefst zes vliegvlugge jongen worden geteld en geringd.

Eind juli meldde de boer dat in de - inmiddels leegstaande - boerderij opnieuw jonge uiltjes zaten. Deze keer zes die nog niet konden vliegen.

De kerkuilenwerkgroep van het IVN Eelde-Paterswolde nam contact op met de gemeente Tynaarlo en Tel Makelaars & Rentmeesters. Verzocht werd om de sloop uit te stellen totdat de uilen waren uitgevlogen. Dit werd verzoek werd gehonoreerd.

Begin september bleek tijdens een controle door de leden van de kerkuilenwerkgroep dat er door onbekende redenen van de zes jongen helaas vier waren gestorven.

De twee overgebleven uiltjes werden door het mannetje grootgebracht en het was verrassend te constateren dat het vrouwtje intussen alweer op zeven eieren aan het broeden was.

Met een derde broedsel (mogelijk niet steeds hetzelfde mannetje en/of vrouwtje) nam dit paartje kerkuilen op een wel heel bijzondere manier afscheid van hun vertrouwde broedplek.

Drie keer broeden op één plaats in een jaar is namelijk een zeldzaamheid. Het lijkt alsof de kerkuilen hiermee wilden aangeven dat deze mooie locatie niet verloren mag gaan... ■

Tekst en foto: Johan Drop
(Natuur- en Vogelwerkgroep De Grutto),
johandrop@kpnplanet.nl

Kerkuilen adopteren steenuiljong

Medio mei 2008 werd ik gebeld door Marieke Alberink uit Harbrinkhoek over een jonge uil die daar over het erf strompelde. Omdat er op het prachtige - door eiken omringde - erf van de familie Alberink al jaren kerkuilen broeden, was het aannemelijk dat het een jonge kerkuil betrof. Zelf de situatie in ogenschouw nemen was op dat moment vanwege andere verplichtingen geen optie. "Terugplaatsen in de nestkast" was dan ook mijn advies. Hierbij bleek echter dat de vondeling er wel heel anders uitzag dan de jonge kerkuilen in de kast. Het jonge beestje was veel kleiner en ook duidelijk een andere soort.

Na een telefoontje de volgende dag bleek dat het hier geen kerk- maar een steenuiljong betrof, dat elders op het erf kennelijk uit het nest was gevallen.

Omdat de broedplek van de steenuil niet bekend was en er al een nacht overheen was gegaan werd besloten de situatie maar te laten voor wat het was. Dat kans echter dat zo'n jong zich staande zou weten te houden tussen de alsmaar uitdijende jonge kerkuilen, leek me praktisch uitgesloten; laat staan dat het kerkuilbroedpaar het zou accepteren. Als ware uilenliefhebster heeft de vindster nog wel enige dagen een naar gevoel hieraan over gehouden.

Bij controle van de nestkast op 31 mei voor het ringen van de jonge kerkuilen, viel ik bijna van verbazing van de ladder. Een paar gele ogen staarden mij doordringend aan. Luid snavelknakkend zat daar warempel een bijna volwassen jonge steenuil, te midden van zijn nog relatief hulpeloze pleegbroers en -zussen. Bij de verdeling van het voedsel had deze jonge steenuil zich blijkbaar goed staande weten te houden.

Misschien kon deze dreumes - door een inmiddels beter ontwikkelde motoriek - wel sneller de prooi van de pleegouders afpakken.

Of het uiteindelijk allemaal goed zou aflopen moesten we nog maar even aanzien, maar bewondering van mijn kant voor deze dappere dodo was er in ieder geval wel.

Benieuwd als ik was over de afloop keerde ik begin augustus terug naar het erf van de familie Alberink. Een aantal keren hadden ze hem naderhand overdag gezien, vliegend of zittend op een balk in de kapschuur. Bij de eerste ontmoeting in de kapschuur reageerde de jonge steenuil nogal geschrokken.

Onmiddellijk zocht hij dekking en vloog als een speer terug in de kerkuilkast waar inmiddels de jonge kerkuilen al zo groot waren dat ze geregeld waren te zien in de uitvliegopening. Maar ook buiten de kapschuur hadden ze hem zien vliegen zodat we met een gerust hart kunnen spreken van een - in eerste instantie niet geheel zo bedoelde - wonderbaarlijk geslaagde adoptie van een jonge steenuil door een kerkuilbroedpaar.

Jonge steenuil tussen zijn nestgenoten.

Achteraf werd ook de broedplek ontdekt van de steenuilen. Zoals veel vaker in onze omgeving hadden de steenuiltjes een broedplek gevonden onder de golfplaten van een schuur elders op het erf. In de nabijheid van deze schuur heb ik voor dit steenuilpaar een nestkast opgehangen in een van de eiken op het erf. Hopelijk maken ze hier gebruik van, maar bij de honkvaste steenuil weet je dat maar nooit.

Honderdste kerkuil geringd en gezegend

Tekst en foto: Johan Drop en Erik Compagne

In Twente broeden de meeste kerkuilen in al dan niet zelf gemaakte nestkasten of in de kant en klare bouwpakketten die de afgelopen jaren zijn verspreid. Toch zitten er gelukkig ook nog enkele uilen achter de traditionele uilenborden. In Ypelo heeft jaren een kerkuil gebroed in een oud olievat waar een gat in was gemaakt.

De mooie kerkuilenkast liet deze uil links liggen. Ook is er een broedpaar bekend dat de bovenkant van een tl-bak als nestplaats had gekozen. Het controleren van zulke vreemde plekken vereist soms enig kunst- en vliegwerk, maar dat hebben we er graag voor over.

Dat veel kerkuilen zeer honkvast zijn en dat goede nestplekken meteen weer worden opgevuld, blijkt wel uit het onderstaande verhaal van Johan Drop.

Op het erf van Jan Loohuis te Saasveld werd op 15 juni 2007 een mijlpaal gevierd. In één van de vier kerkuilkasten was een broedsel (waaronder het honderdste exemplaar) dat geringd moest worden.

De oorsprong van dit feit lag ergens begin 1983, toen de nestor en voortrekker op het gebied van de Twentse kerkuilbescherming, Johan Kleissen uit Weerselo, Jan erop attenderde dat zijn erf en gebouwen zeer geschikt waren voor kerkuilen.

Jan, als ware natuurliefhebber, hing daarop een kerkuilenkast bij hem op de zolder van de boerderij. En in de zomer van datzelfde jaar werden de eerste jongen al geringd. Het aantal kasten werd uitgebreid naar vier en in alle vier nestkasten werden al eens jongen groot gebracht. Tot op heden wordt er jaarlijks gebroed en vliegen er iedere zomer jonge kerkuilen bij hem uit.

Feitelijk was er echter nog een jubileum te vieren. Al 25 jaar was Jan Loohuis onafgebroken gastheer geweest voor de kerkuil! Dat de uilen het goed hebben, blijkt wel uit het aantal van vier uitgevlogen jongen gemiddeld per jaar. Er werden in 25 jaar slechts zes teruggemeld en dat is in de kerkuilenwereld niet veel.

Jan heeft hiervoor wel een verklaring. "Ik gef alle jon'g met oetvleegen mien zeegn noa en dan mot wa good goan." ■

Jan Loohuis met zijn honderdste uil.

Achterhoek Noord

Tekst: Eddie Oosthof

Uilen in het Almens kerkje

Op een mooie avond, vroeg in mei, de kerkuilen waren ook vroeg dit jaar, begonnen we met de kastcontrole bij het Almens kerkje. Samen met koster Huurnink openden we de kast op de kerkzolder. Tijdens het tellen van de uilen vloog het zevende exemplaar plotseling over onze hoofden de kerkzolder op en verdween door de deur de toren in op weg naar de klokken.

Wij er achter aan. Daar zat 'onze volwassen uil in een schoor. 'Gelukkig konden we hem vangen en weer in de nestkast stoppen. Toen de kast weer dicht was, bleek de koster er minder gelukkig van af te zijn gekomen. De uil had namelijk 'iets' achtergelaten op des koster's hoofd en schone overhemd. Zijn commentaar luidde: "Ik bun d'r weer bescheet'n af 'ekommen".

Enige weken later was het tijd om de uilen te ringen. Bij het ophalen van de

sleutels vertelde de koster dat het echtpaar Nijman foto's wilde maken van de jonge uilen. Hij zou ze bellen en met ons contact houden.

We gooiden ons schema om en een uurtje later dan gepland waren de jonge

uiltjes dan toch beneden. De dominee wilde wel op de foto met de jonkies voor het kerkblad en de website.

Mooiere propaganda konden we toch niet krijgen? De foto's spreken voor zich... ■

Uilen in het galmgat van de Almense kerk. (Foto: Michiel Schaap)

Achterhoek Liemers

Tekst: Frans Stam
(VWG van Stad en Ambt Doesborgh)

Kerkuil steekt Noordzee over

Op 2 juli 2008 kregen we een bijzondere terugmelding van een kerkuil die door ons als kuiken was geringd op 4 juni 2007 bij de familie Seesink-Giesen te Angerlo. Het uilskuiken was toen 53 dagen oud en kwam uit een broedsel van zes jongen.

De terugmelding van een door ons geringde kerkuil vanuit Engeland.

Barn Owl

Ring recovery of 'guttata' Barn Owl in the UK.

- *Ring location: Ringed as a chick on 4 June 2007 as a part of a brood of six.*
- *Finding location: Recaptured as a breeding female on 27 June 2008, incubating three eggs.*

Het kuiken broedde als volwassen vrouwtje op 27 juni 2008 op drie eieren te Thetford in Engeland (Thetford ligt ten oosten van Norwich, zie de kaart). Onze uil was toen ruim een jaar oud en had een afstand overbrugd van 400 km. Volgens de heer Gerrit Speek van het Vogeltekstation zijn terugmeldingen van kerkuilen vanuit Engeland te tellen op de vingers van 'twee handen'. De Engelse onderzoekers waren razend enthousiast over onze uil, want zij was een echte, wilde, raszuivere gespikkelde kerkuil. De kerkuilen in Nederland dragen de Latijnse naam *Tyto alba guttata* (alba = wit, guttata = gespikkeld). De Engelse kerkuilen zijn op de borst en buik geheel wit, zonder donkere vlekjes of stipjes en heten daarom *Tyto alba alba* (= dubbel wit). Kerkuilen worden in Engeland en ook in ons land veel gehouden als demonstratievogel bij vogelshows door

valkeniers of andere 'liefhebbers'. Door het kweken ontstaan allerlei kruisingen met afwijkende kleuren. De kerkuil van de familie Seesink-Giesen uit Angerlo was een raszuivere *Tyto alba guttata*!

Onze uil heeft niet veel plezier gehad van haar oversteek naar Engeland, want al op 12 juli 2008 werd zij dood gevonden langs de A10, in de buurt van Southery, als verkeersslachtoffer. Waarschijnlijk heeft zij door voedselgebrek haar eieren of jongen in de steek

Een uil is een langzame vlieger. Waar is de uil de Noordzee overgestoken? Gewoon in rechte lijn, pal west, over de volle breedte van de Noordzee? Of toch via het Nauw van Calais? Op welk tijdstip van de dag is de uil overgestoken? Gewoon 's nachts, zoals uilen gewend zijn, of voor een deel ook op de dag? Wij hebben maar éénmaal, in grote verbazing, een kerkuil midden op de dag over zien vliegen! Heeft de uil tijdens de oversteek misschien gelift? Vermoeide vogels boven zee landen nogal eens vertwijfeld op een schip en varen een tijdje mee.

Op deze vragen zullen we wel nooit antwoord krijgen. Toen het verhaal van onze uil in de Vogelwerkgroep ter sprake kwam vertelde Gerrit dat het hem niet verbaasde dat de vogel doodgereden was: "De uil wist niet dat er in Engeland links gereden werd!".

De grappenmaker. ■

Veluwe

Tekst: Wim Cornelissen

Bijen zien korf in kerkuilenkast

Midden in Galder hangt al jarenlang een kerkuilenkast. De kast hangt op een schitterende locatie met het Markdal als achtertuin om te jagen. Tot licht ongenoegen van de gastheer en gastvrouw van het huis had er tot dit jaar nog nooit een kerkuil gebroed. Wel broedden er jaarlijks kauwen en/of holenduiven in de kerkuilenkast. Ook leuk maar toch liever een bewoner voor de kast waarvoor deze was bedoeld.

Bijen in een nestkast van de kerkuil; onder het bijennest liggen dode jonge kerkuilen. (Foto: Allan Liosi)

Tot groot genoegen meldde de gastheer mij dit jaar dat het raak was. Na controle bleek een paartje kerkuilen drie jongen in de kast grootgebracht te hebben, die half juni zijn uitgevlogen.

Begin augustus meldde de gastheer wederom activiteiten in en om zijn kerkuilenkast waargenomen te hebben. Deze keer ging het niet om kerkuilen maar om een zwerm bijen. Toen een plaatselijke imker de bijen uit de kast zou verwijderen, trof deze een verbijsterend tafereel aan. In de kerkuilenkast hing inderdaad een bijenzwerm maar ook zag hij een dode kerkuil op zes eieren.

Kennelijk was het paartje kerkuilen voor de tweede maal dit jaar aan het broeden geslagen, maar zijn zij overvallen door een zwerm bijen waardoor de in de kast aanwezige kerkuil de kast niet meer durfde of kon verlaten. De andere kerkuil was kennelijk ook niet in staat geweest om de broedende partner van voedsel te voorzien.

De gastheer en gastvrouw waren nogal ontdaan over hetgeen hun kerkuilen was overkomen. Zij hopen nu dat de overgebleven kerkuil een nieuwe partner vindt en dat hun kast volgend broedseizoen weer als broedplaats wordt uitgekozen.

Uiteindelijk wordt geduld wel beloond, al kan dit heel bizar verlopen.

Unieke broedplaats in Ederveen

Tekst en foto: Jesse Poppema en Carlijn van Diepen
(Kerkuilenwerkgroep Lunteren)

Op veel plekken broedt de kerkuil in een kerkuilenkast. Vaak hangen deze kasten in de schuren achter boerderijen. Bij de familie Schoonhoven in Ederveen broedt een kerkuilenpaar in een kast die op een wel een heel bijzondere plaats is ophangen. Achter in de tuin staat een kerkuilentoren. Een toren speciaal ontworpen en gebouwd voor de kerkuil.

Henk en Jeanet Schoonhoven wonen ruim elf jaar in het buitengebied van Ederveen. Elk jaar weer wordt de kerkuilenwerkgroep Lunteren hier gastvrij ontvangen om de kerkuilen te ringen. Op hun erf staat een eendenkooi met wel 50 siereenden, er is een hertenweide met Japanse herten en elders springen walibi's vrolijk in het rond.

Henk en Janet voor hun kerkuilentoren.

Henk is van beroep timmerman en dat is te zien. Hij heeft niet alleen zijn huis vrijwel zelf gebouwd, ook alle dieren hebben vakkundig gemaakte hokken, zodat ze droog en warm kunnen staan. Achter in de weide met walibi's staat iets heel bijzonders. Een uit rode bakstenen opgetrokken ronde toren. Speciaal voor de kerkuil. De toren is 5 meter hoog en heeft een diameter van 3,65 meter. Onder het dak zijn vier vliegingangen aangebracht die elk in een eigen kerkuilenkast uitkomen. De zolder waarop de kasten staan, is gemakkelijk de bereiken via een vaste trap en dankzij de aanwezige verlichting kan men goed in de kasten kijken.

Henk kreeg als timmerman ooit de opdracht om een kerkuilentoren te bouwen op het landgoed van een klant. Het idee van de toren sprak Henk en Jeanet zo aan dat ze er ook een voor henzelf hebben gemaakt. Het ontwerp is gestoeld op de cultuurhistorische torens van een landgoed, dat is aangepast voor de kerkuil. Er zijn meerdere vliegopeningen aangebracht en er is ook gezorgd voor nestmogelijkheden voor vleermuizen.

Toen het ontwerp klaar was, is er een bouwvergunning aangevraagd en verleend (helaas waren er geen subsidie-mogelijkheden) en is in 2002 de kerkuilentoren samen met een zwager, die metselaar is, in de tuin gebouwd.

Na 1 jaar zat er een steenuil in. Er hangen vier nesten in de toren dus er is in principe plaats voor zowel de kerkuil als de steenuil. In 2005 vond een kerkuilenpaar de toren en maakte aan de zuidkant een nest. Sindsdien hebben er kerkuilen in de toren gebroed.

Henk en Jeanet zijn erg blij met hun broedende kerkuilen en geven ze ook medische verzorging als dat nodig is.

Vorig jaar tijdens het ringen bleek één van de jongen last te hebben met ademen. Jeanet heeft dit jong toen gemerkt met een streep oranje schmink en het een aantal dagen medicijnen toegediend. Met resultaat want ook dit jong heeft het gered en is uitgevlogen.

Henk en Jeanet hopen nog lang van hun bijzondere erfbewoners te genieten. Momenteel denken ze aan het bouwen van een ooievaarsnest. Stilzitten is aan sommige mensen niet besteed.

En gelukkig maar. ■

Betuwe Oost

Tekst: Paul Spierings en Jan Jacobs
(Kerkuilen Werkgroep Betuwe Oost),
www.kerkuilen.nu

Boomholtebroeder in het Land van Maas en Waal

Van kerkuilen wordt beweerd dat ze van nature holenbroeders zijn, alleen is hiervan in Nederland heel weinig te merken. Slechts enkele gevallen zijn bekend, waarvan één in het Land van Maas en Waal.

Nu blijken kerkuilen vaak niet echt kieskeurig wat betreft de keuze van hun nestplaats, zelfs melkbussen en hooiblazers worden gebruikt als broedplek, maar dit zijn uitzonderlijke situaties. Normaal gesproken broedt een kerkuil op donkere ruime plaatsen in en rondom boerderijen en kerken. Een broedsel in een natuurlijke boomholte is voor Nederlandse begrippen toch wel erg verrassend te noemen. In Nederland is slechts een enkele broedplaats bekend waar kerkuilen regelmatig broeden in een holle boom. Uit onderzoek blijkt dat

In andere landen, zoals in Groot-Brittannië, is het percentage holleboombroeders onder de kerkuilen vele malen hoger.

Wat bepaalt dan dat kerkuilen daar massaal kiezen voor een holle boom in plaats van een gebouw, terwijl het hier in Nederland een zeldzaamheid is?

De meest voor de hand liggende reden is natuurlijk het feit dat in een land als Groot-Brittannië veel meer hele oude bomen met holtes te vinden zijn dan in ons kikkerlandje. Toch verklaart dit niet waarom in het ene deel van Groot-Brittannië het merendeel van de kerkuilen boomholtes als favoriete nestplaats uitkiest en elders, net als bij ons, gebouwen weer de voorkeur hebben.

Opvallend in de Engelse situatie is dat in het oostelijk gedeelte van het land meer dan 70 procent van de kerkuilen broedt in holle bomen, in het westen wordt echter bijna alleen maar gebroed in gebouwen. Het antwoord op deze grote verschillen lijkt te liggen in regen, sneeuw en wind, niet in de meer of mindere beschikbaarheid van geschikte bomen als broedlocatie.

Hoe meer neerslag er valt, des te vaker valt de keuze van kerkuilen op een droog gebouw in plaats van een vochtige boomholte. Naast slechtere broedresultaten blijkt een vochtige holte de jongen aan te zetten tot een vroegtijdig vertrek met alle nadelige gevolgen van dien bij slecht weer. Puur zelfbehoud van de kerkuilen dus!

De Nederlandse klimaatsituatie is redelijk vergelijkbaar met de westelijke situatie in Groot-Brittannië. In Nederland zal het voorkomen van geschikte bomen echter zeker minder zijn, waardoor in Nederland het percentage holleboombroeders nog lager zal liggen.

Om een kerkuil een geschikte broedplaats te kunnen bieden dient er sprake te zijn van een grote oude boom, vaak een eik, iep of esdoorn, van minimaal 200 jaar oud. In jongere bomen zal een eventuele holte nog te klein zijn.

Daarnaast moet deze boom bij voorkeur niet in een bos staan, maar meer solitair gesitueerd zijn in het buitengebied of op een landgoed. In ons broedgeval wordt voldaan aan deze eisen, er wordt gebroed in een schitterende eeuwenoude boom, weliswaar een kastanje, die staat op een prachtig, voor het publiek

Twee van de vijf vliegvlugge jonge kerkuilen binnen in de holte. (Foto: Jan Jacobs)

In 2005 ontdekte Rob Felix binnen het werkgebied van de Kerkuilenwerkgroep Betuwe Oost een broedsel van een kerkuil in een holle boom. Een prachtige eeuwenoude kastanjeboom werd door een paartje kerkuilen uitgekozen als natuurlijke nestplaats voor het uitbroeden en grootbrengen van hun vier jonge kerkuilen. In 2006, een daljaar voor de kerkuilen binnen ons werkgebied, werden alleen verse braakballen gevonden. Maar in 2007 én in 2008 was het weer raak. Werden er in 2007 vijf jongen grootgebracht, in 2008 waren het er drie, waarvan uiteindelijk twee zijn uitgevlogen.

slechts in 0,2 procent van alle broedgevallen een holte in een boom als nestplaats wordt uitgekozen.

In 2008 zijn er landelijk meer dan 2923 kerkuilenbroedsels geteld, in slechts één geval bleek dat aan een holle boom de voorkeur als nestplaats werd gegeven: het broedgeval in de kastanjeboom.

Eigenlijk is in heel Nederland slechts één andere plek bekend waar kerkuilen in het nabije verleden regelmatig in holle bomen hebben gebroed. In 1998 en 2004 werden in Schouwen-Duiveland in een boomholte met succes jonge kerkuilen grootgebracht.

gesloten, landgoed. Ook het broedgeval uit 2004 in Schouwen-Duiveland voldeed aan de eisen, ook hier een oude holle boom, dit keer een grote iep.

De foto geeft een prachtig kijkje in het binnenste van de kastanje. De broedplek, mooi droog, is veel ruimer dan gedacht en bood genoeg ruimte voor de inmiddels vele jongen die uiteindelijk succesvol uitvlogen. Natuurlijk zijn we benieuwd waar de jonge uiltjes als broedende uilen weer opduiken, in een nestkast of weer in een holle boom?

Wanneer jonge kerkuilen zelf voor het eerst gaan broeden hebben ze een voorkeur voor het type broedplaats (nestkast, boomholte, kale grond etc.) waarin ze zelf zijn grootgebracht.

Dat het ondanks dat ook anders kan verlopen blijkt al gauw uit verhalen van een nabije buurman van de kerkuilen in de kastanjeboom: hij wist te vertellen dat er in zijn jongensjaren al kerkuilen broedden in de eeuwenoude linde die in hun voortuin staat. De laatste keer was rond 1968. De vogels verhuisden naar een schuur achter het erf toen de linde flink gesnoeid werd.

Slimme jongens die kerkuilen, flexibel kiezen wat het beste uitkomt... ■

Zuidelijk Flevoland

Tekst: Allan Liosi
(Stichting Kerkuilenwerkgroep Flevoland)

Bedelgeroep trekt 'vreemd' kerkuilenjong aan

Tijdens één van onze kastencontroles op 18 oktober 2008 troffen wij een kerkuilenbroedsel van drie jongen aan. Bij de jongen in de kast zat ook een - op het eerste gezicht - volwassen vogel. Deze kerkuil wilde in eerste instantie de kast niet uit, waar hij zou worden gevangen met een netje. Hij bleef eerst bij de drie jongen zitten, maar vloog uiteindelijk het netje in en kon worden gevangen. Nadat we de jongen hadden geringd en in de kast teruggezet, controleerden we deze 'volwassen' kerkuil. Hij was geringd. We noteerden het ringnummer en de biometrische gegevens. Daarna werd de kerkuil weer teruggezet in de kast bij de jongen.

Het ringnummer kwam mij trouwens bekend voor. Volgens mij kwam die van een ringstreng die ik eerder dit jaar had gebruikt bij het ringen.

Ik controleerde ter plekke de gegevens van de ring en wat bleek: die ring had ik inderdaad aan de poot van een kerkuilenjong aangebracht. Een jong dat ik eerder dit jaar elders had geringd.

Wij vroegen ons af of wij misschien het ringnummer verkeerd hadden afgelezen. Dus besloten we de kerkuil nog eens te controleren. 'Onze' kerkuil zat in de kast tegen de jongen aangeleund en wilde helemaal de kast niet uit. Hij vertoonde hetzelfde 'jongengedrag' dat ik zo vaak bij andere nesten had gezien. We controleerden het ringnummer weer, maar hadden geen fout gemaakt, we hadden de ring goed afgelezen. Deze kerkuil was eigenlijk een onlangs uitgevlogen jong uit een ander nest. Ik bleek hem uit een nest van zes op 23 augustus 2008 in de gemeente Zeewolde te hebben geringd. Het was het grootste jong van dat nest, ongeveer 4½ week oud. Het jong zal zijn uitgevlogen toen hij ongeveer negen weken oud was (eind september 2008) waarna hij nog enkele weken in de omgeving van zijn ouders en geboortekast is gebleven, voordat hij door zijn ouders uit hun broedgebied is

Sissende en blazende jonge kerkuilen vragen om voedsel, dat door de ouders wordt gebracht. (Foto: Allan Liosi)

verjaagd (waarschijnlijk half oktober). Hij kon dus nog maar enkele dagen geleden zijn aangekomen, misschien was het zelfs de eerste dag dat hij in het 'gastnest' verbleef, dat op precies 6½ km luchtlijn van zijn geboortekast lag.

De vraag is waarom onze juveniele kerkuil in een nestkast met vreemde kerkuilenpulli is gaan zitten. Wij hadden dit nog nooit eerder meegemaakt. Ik legde het geval voor aan Johan de Jong, uilenkenner bij uitstek. Hij achtte het waarschijnlijk dat onze kerkuil, die tijdens zijn zwerftocht op zoek naar een eigen plek hongerig was geworden, werd gelokt door het sissen en bedelgeroep om voedsel van de pulli in de 'gastkast'. Hij is waarschijnlijk tussen de jongen in de kast gaan zitten om zo een 'muisje mee te pikken' tijdens het voeren door de ouders. ■

Utrecht & Betuwe West

Tekst: Alexandra Tom
(Werkgroep Communicatie IVN Eemland)

Mediabelangstelling voor ringen kerkuil

In de Soesterpolder werd onder grote belangstelling een kerkuil geringd. Er was niet alleen aandacht van de media (televisie en kranten), maar ook de Soester politiek was aanwezig. IVN Eemland-voorzitter Pieter Augustinus opende het gebeuren met een welkomstwoord waarna het kerkuiljong werd geringd. Hierbij gaf ringer Harry de Rooij uitleg en was er volop gelegenheid voor de fotografen.

Speciale gast Herman van Veen mocht het jong even vasthouden waarna het uilskuiken weer in de nestkast werd teruggeplaatst.

Herman van Veen reikte nog een oorkonde uit aan de gastheer en gastvrouw omdat er al vijf jaar lang kerkuilen werden geringd op hun erf.

Door de IVN Eemland Vogelwerkgroep werd aan alle raadsleden een nestkast aangeboden, in rood en groen.

Herman van Veen met kerkuiljong.
(Foto: Jaap van de Berg)

Kleurafwijking binnen een nest jonge kerkuilen. van een uil met ontbrekende pigmenten. (Foto: ...)

Bleke kerkuil bij Soest

Tekst: Marc van Leeuwen

Op 4 augustus 2008 was ik te gast bij de uilenwerkgroep te Soest waar enkele kerkuilen zouden worden geringd door collega ringer Harry de Rooij. Het betrof een nieuwe locatie en er was veel

belangstelling. Het nest was eerder gecontroleerd en er waren enkele grote jongen.

Tot onze grote verbazing haalden we een jonge kerkuil tevoorschijn met een voor ons onbekende kleurafwijking. Het was een exemplaar dat weinig bruin pigment aanmaakte, zogezegd een

kerkuil in 'grijstinten'. Geen albino, want er was wel zwart en zelfs wat bruin, geconcentreerd in het gezicht en een bruine zweem over de borst. Een uniek exemplaar. Zijn twee broertjes of zusjes waren overigens 'normaal' gekleurd. ■

Noord-Holland

Tekst: Henk Eenhoorn

Als er weer een nieuwe Uilennieuwsbrief uit is, ga ik meestal meteen op pad om ze persoonlijk te bezorgen. Het is namelijk een mooie gelegenheid om een praatje te maken met onze nestkashouders over onze geliefde uilen en om ze te bedanken voor hun inspanningen, die zo belangrijk zijn voor de bescherming van de kerkuilen. Zonder hen zouden we immers lang niet zo veel van die wonderlijke nachtvliegers hebben. En natuurlijk is er aandacht voor de laatste nieuwtjes. Zo kwam ik laatst bij de familie Zwart in Egmond aan de Hoef. Ik trof de familie helaas niet thuis. Ze hadden een dagje vrij genomen en waren met z'n tweetjes op stap. Oma Zwart paste op het huis. Toen ik aanbelde, werd de deur geopend door een jonge vrouw. Ze bleek de hulp te zijn van oma. Ik noemde netjes mijn naam en vertelde dat ik namens de kerkuilenwerkgroep kwam. De jongedame bekeek mij van top tot teen, draaide zich toen snel om en riep vervolgens heel hard door de gang naar binnen: "Mevrouw, hier is iemand van de Kerk...!". ■

Zuid-Holland

Tekst: Michel Kuijpers

Moeder, wat is het heet!

Iedere kerkuilbeschermer kent het probleem: dode jongen als gevolg van de zomerhitte. Soms door 'onhandigheid' van de uil zelf die een nestplaats heeft gekozen tussen het dakbeschot en de isolatie. Maar soms ook door een, achteraf gezien, onhandig gekozen plaats om de kast op te hangen. Ik had ook zo'n kast (gelukkig opgehangen door een ander). Na enkele succesvolle jaren werd ik gebeld door de eigenaar met de mededeling dat er wel erg kleine jongen uit de kast waren gekomen. Bij controle bleek er nog één jong van ongeveer drie weken oud in leven; de arme wurm zat hijgend in de invliegopening van de kast. Twee anderen lagen dood onder de kast terwijl in de kast nog een dood jong lag. De temperatuur in de nok van de zwartgeteerde houten schuur zal tegen de 50 graden Celsius hebben gelopen; de

kast tegen de zijgevel op het zuiden hing op de warmste plek. Met het goede voornemen om die winter de kast te verplaatsen, ging het net zo als met de meeste goede voornemens...

Het jaar daarop zat ik op een heerlijke zondagmorgen in mei in de tuin met een bakje koffie van de zon te genieten, toen ik opeens met een ongemakkelijk gevoel aan diezelfde kast moest denken. Het was wederom bloedheet, zeker voor de tijd van het jaar. Snel op de fiets gesprongen naar de betreffende boerderij. Daar aangekomen bleek mijn voorgevoel juist; twee jongen van enkele weken oud hadden de kast verlaten en scharrelden op de zolder rond, nog twee andere zaten hijgend in het invlieggat van de kast. Wat nu gedaan? De eigenaar van de boerderij was afwezig en goede raad was duur. Enig zoekwerk op het erf leverde twee plastic fruitmanden op, een stukje touw was snel gevonden. Na wat creatief vlechtwerk zaten de jongen in de mand met de andere mand er als deksel bovenop. Het hele spul in de schaduw van de schuur en het zag er al weer wat beter uit voor de uilskuikens.

Toch bekeek ik met enig wantrouwen mijn 'zomerfruit'. Een passerende hond of kat zou de jongen toch te pakken kunnen krijgen. Even vragen bij de overburen: "Hebben jullie een plekje waar het niet zo heet is en waar geen katten kunnen komen?" De boerin wist raad: "Zet ze maar in de badkamer". "Eh..., ze maken misschien wel een beetje troep hoor". "Geef niks, zet ze maar in het bad, dat spoel ik zo uit".

's Avonds werd een tweede kast op een lager plekje in schuur gehangen, niet tegen de zijgevel maar meer naar het midden van de schuur. De uilen werden uit de badkamer gehaald en in hun nieuwe onderkomen geplaatst. Het droge commentaar van de inmiddels teruggekeerde eigenaar: "Nou, die hebben tenminste wat te vertellen als moeder vanavond thuis komt met de eerste muis...". Drie van de vier jongen vlogen succesvol uit en inmiddels is de oude kast verwijderd. Uit de nieuw geplaatste kast zijn dit jaar vijf jongen uitgevlogen. ■

Noord-Brabant

Tekst: Clemens Molenaar
(Landgoed Bergvliet Oosterhout)

Slaapkameruil....

In de nacht van 18 op 19 september rond 3 uur vloog een kerkuil mijn slaapkamer binnen. Ik had deze vogel nooit eerder van zo dicht bij gezien. Omdat het donker was en ik in eerste instantie niet wist wat er rondspookte in mijn slaapkamer kwam ik met enige voorzichtigheid uit mijn bed. Het geluid wat ik aanvankelijk hoorde en waar ik wakker van werd kon ik niet thuis brengen... inbreker? Erop af dus.

Wat een verrassing, achter de gordijnen op een verwarmingsradiator, keek een 'spookachtig' kopje mij aan.

Raam dicht en 'Petersons' vogelgids uit de boekenkast gevist. Een kerkuil. In de gids stond niet of kerkuilen bijten als je ze probeert vast te pakken.

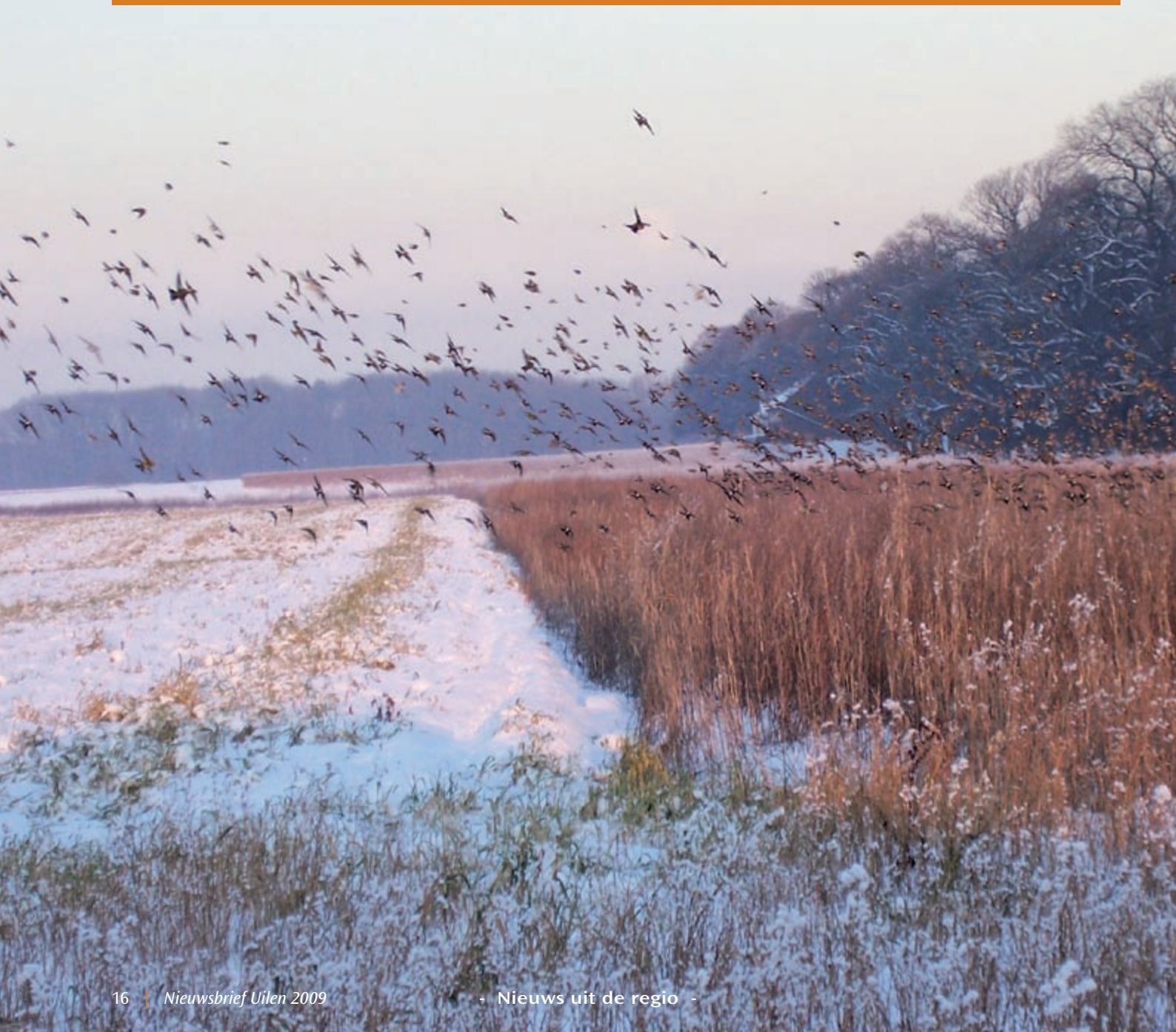
Met een stel ovenwanten liet de vogel zich echter relatief gemakkelijk vangen, hij was niet zo bijdehand als een ekster. Hij beet niet, maar z'n klauwen zijn wel scherp.

Wat een feest als je vanuit je bed midden in de nacht met zo iets moois wordt geconfronteerd! ■

(Foto: André Eijkenaar)

Duizenden vinken, groenlingen en kepen maken gebruik van de compensatieveldjes.
(Foto: Henk Beckers)

Limburg

Tekst: Henk Beckers

Snelweg – vogels snel weg?

Het aantal broedsels van kerkuilen is in 2008 in Limburg t.o.v. het aantal broedsels in 2007 gelijk gebleven. Wel was er een groot verschil in het totaal aantal uitgevlogen jongen eerste en tweede broedsel. In 2007: 935 uitgevlogen jongen; in 2008: 663 jongen. Een teken dat de voedselvoorziening niet helemaal optimaal was.

Een van de gebieden sprong er positief uit. Een gebied dat is ingericht als hamsterleefgebied. Het is gerealiseerd als natuurcompensatie voor de aanleg van de snelweg A-73.

Een verkeersslachtoffer. (Foto: Johan de Jong)

Globaal de noord-zuid verbinding van Venlo naar Echt, een traject van ongeveer 43 km. Het is de eerste keer in Nederland dat ‘verloren’ gegane natuur wordt gecompenseerd, als zodanig is het een echt pilot project.

In het gebied wordt zeer extensief landbouw bedreven, mozaïek beheer. Akkers worden direct nadat er is geoogst, ingezaaid met allerlei soorten onkruiden. In de winter ziet dit er lekker verwilderd uit. Het geeft veel voedsel en dekking aan allerlei diersoorten. Het wemelt er van de muizen, er is immers veel voedsel aanwezig.

In januari jongstleden, toen het in Limburg tussen de -15 en -20 graden heeft gevoren en er een sneeuwdek was van 20 cm, hielden zich er duizenden zangvogels op (kepen, vinken, groenlingen). In de avonden waren er verschillende kerkuilen en ransuilen aan het foerageren, overdag soms twee tot drie blauwe kiekendieven en veel buizerds. De kerkuil, die in de hoeve midden in het gebied broedt, had dan ook vijf grote weldoorvoede jongen toen we ze ringden. Het belang van gevarieerde landbouw met gebruikmaking van stalmest en een minimum aan spuitmiddelen, is van groot belang voor akkervogels, maar ook voor muizen. Deze gebieden zijn van levensbelang, zeker deze strenge winter.

Bij de inrichting van de A-73 zijn uiteraard weer brede bermen, taluds en

op- en afritten gemaakt. Deze gebieden zijn luilekkerland voor muizen en insecten. Jammer genoeg zijn de eerste slachtoffers onder de kerkuilen, torenvalken en buizerds al gevallen. Men heeft weinig rekening gehouden met de vogels die in deze gebieden foerageren. Zo is bijvoorbeeld aan de oostzijde van de snelweg geen bomerrij geplaatst. Uitleg Rijkswaterstaat: automobilisten moeten van het open landschap kunnen genieten! Kun je met minimaal 120 km per uur van het landschap genieten? Aan de andere zijde waar een spoor loopt en parallel een bestaande weg loopt, plant men wel bomen.

De A-73 gaat in ons werkgebied de grond in (de tunnel is 2.2 km lang) en is de langste landtunnel van Nederland. Tevens duikt de weg onder het riviertje de Roer door. Het blijkt dat vogels, buiten aanvaringen, geen problemen hebben met de snelweg. De torenvalk, buizerd, bosuil, steenuil, kerkuil en ijsvogel broeden in de onmiddellijke omgeving van het begin van de tunnel en hebben met succes jongen grootgebracht. De bever zwemt bijna dagelijks over de tunnelbak om weer eens een populier aan te knagen.

De effecten van de snelweg op de vogelpopulatie worden middels een vierjarig monitoring project gemeten. Dit is ook weer uniek in Nederland.

De Vogelwacht Limburg doet dit samen met Rijkswaterstaat. ■

Prooidieren

Muizen, fascinerende prooidieren...

Tekst: Ger Snaak
(West-Overijssel/Noordoostpolder)

Kerkuilen boeien. Zelfs na 30 jaar beschermingswerk is er nog steeds verbazing over het 'rekenwerk' van de kerkuil om te bepalen hoeveel jongen er dit jaar maximaal groot gebracht kunnen worden op grond van het aantal beschikbare muizen. Ineens worden de prooidieren, die wonderlijke muizen, dan belangrijk. Ineens blijkt dat muizen ook boeiende dieren zijn en dat er zelfs zeldzame soorten zijn die, net als de kerkuil, bescherming verdienen of juist niet.

Braakbalonderzoek

De laatste jaren is er grote vraag naar braakballen van kerkuilen, niet alleen voor (wetenschappelijk) onderzoek. Kinderen pluizen graag braakballen. Door het pluizen leren ze de verschillende soorten kennen: de 'kangoeroes' (zoals de bosmuis en de huismuis), de 'angsthazen' (zoals de spitsmuizen) die bang zijn om van je arm te springen, de 'goedzakken' zoals de veldmuis en de rosse woelmuis, vooral als het pluizen gecombineerd wordt met (life trap) vangsten. Ze leren welke muizen hoog staan genoteerd op het menu van de kerkuil en welke soorten bijna nooit worden gevonden of gevangen.

Zeldzame soorten

In de omgeving van Gramsbergen werd in 1988 de zeldzame veldspitsmuis in een braakbal van de kerkuil aangetroffen. Tot die tijd was de veldspitsmuis in Overijssel alleen bekend in enkele kleine gebiedjes in Twente. Het beestje moet al heel, heel lang te midden van mensen hebben geleefd, zonder dat die dat wisten. Dank zij de kerkuil en de enorme hoeveelheid geplozen braakballen is het verspreidingsgebied (het grensgebied tussen Enschede en Exloo) grotendeels bekend en worden er vele maatregelen getroffen om het leefgebied te behouden.

Schedelonderzoek in Nijverdal met behulp van een binoculair.

Door het pluizen van braakballen is sinds kort ook de verspreiding van de tweekleurige en gewone bosspitsmuis in Overijssel bijna provinciebreed in beeld gebracht. De twee soorten bosspitsmuis hebben laten zien wat kleinschaligheid is. Geen overlapping van leefgebieden maar, bijna tot op de meter, een strikte scheiding van voorkomen. Werkelijk bijna ongelooflijk!

Zeldzame plekken en momenten

Aan de rand van Dalen (Dr.) woont de familie Mekkes. De tuin van deze familie is een paradijs voor de veldspitsmuis. Het beheer van de tuin zorgt voor een steppeachtige omgeving waar de koud-

bloedige prooidieren kunnen 'zonnen' en waar de veldspitsmuis zelf bescherming vindt tegen prooidieren. Volgens vele zoogdierenboekjes komen de veldspitsmuizen 's winters, zoals zo vele andere soorten, ook wel binnenshuis voor.

Maar het aardige van Dalen is dat sinds de zomer van 1997 deze plaats bekend blijft als eerste plaats in Nederland (en zelfs in West-Europa) waar een (geregistreerde) vangst van de veldspitsmuis binnenshuis is gedaan. Er bestaan twee vage aanduidingen uit Polen en Tsjechoslowakije waar dit diertje ook binnenshuis is gevangen.

De 'gebandeerde bosmuis' van Coevorden. (Foto: Jan Nicolai)

Een gevangen veldspitsmuis rond Rossum (14 juli 2006).
(Foto: Mike Wallink)

Een bijzonder moment in het leven van Wim Heijink uit Bruchterveld lag in het najaar van 1994. Wim was ernstig ziek, maar genoot blijvend van de vogels in zijn tuin. Omdat hij 'niet zoveel van muizen wist', werden er vijf life traps in zijn tuin geplaatst, vlak voor zijn raam. Elke dag kreeg hij de gevangen muizen te zien en genoot zichtbaar.

Op 1 december 1994 was er het bijzondere moment. Voor het eerst rond Bruchterveld de vangst van een veldspitsmuis, maar dat niet alleen: het was een drachtige veldspitsmuis! Bruchterveld, 1 december(!): een lacterende vrouwtje, een nieuwtje toegevoegd aan de biologie van de veldspitsmuis, dank zij Wim!

Vreemde 'soorten'

Wanneer mensen meer belangstelling krijgen voor de prooidieren van de kerkuil en willen weten welke soorten in hun eigen omgeving voorkomen, is een life trap een prachtig middel.

Zo ook in de tuin van Jan Nicolaï uit Coevorden. Verbluffende vangsten van een nooit eerder gevangen 'soort': de 'gebandeerde bosmuis', een Lakenvelder onder de muizen. Tot op de dag van vandaag is het niet bekend waar dit diertje vandaan is gekomen en of het levensvatbaar is, ondanks een worp met jongen.

Wanneer het een ontsnapt exemplaar betreft uit een dierenwinkel, is het bepaald geen dier waarop het beschermingswerk zich moet gaan richten.

Atlasproject

Er komt een nieuwe zoogdierenatlas voor Nederland. Braakballen van kerkuilen spelen een grote rol om hiervoor de verspreidingskaarten van de prooidieren van de kerkuil te kunnen maken. Schitterend, zo'n nieuwe atlas!

Niet alleen voor verbeterde verspreidingsbeelden van de verschillende soorten, maar vooral om het beschermingswerk op regionaal niveau te stimuleren.

Weerselo, Vasse en Emmen zijn recente voorbeelden in Overijssel en Drenthe waarbij de lokale politiek de beschermde prooidieren van de kerkuil op de agenda plaatst/moet plaatsen. Hoopvol! ■

Overige uilen

Zeldzame sneeuwuil op Texel

Tekst: Johan de Jong

Op 15 november 2008 streek een sneeuwuil neer in de Eijerlandpolder op het Waddeneiland Texel.

De vogelspotters kwamen van heinde en ver om deze bijzondere wintergast te kunnen aanschouwen. De vogel foerageerde in de polder op muizen en veranderde regelmatig van plaats.

Het bleek een jong vrouwtje te zijn, die een solovlucht achter de rug had uit het Noordpoolgebied. De imposante uil zit er al meer dan drie maanden. De voedselsituatie zal goed zijn, anders was zij allang vertrokken.

In december raakte de sneeuwuil verward met één vleugel in het schrikdraad. Een vogelaar, met handschoenen aan, heeft de vogel uit haar benarde positie bevrijd. De laatste keer dat ons land bezoek had van een sneeuwuil was in 2002 (Wieringen en Schiermonnikoog).

Verspreiding

De sneeuwuil komt als broedvogel voor in het arctische gebied rond de Noordpool, vooral op de toendra in het noorden van Rusland en Siberië, in de kuststreek van Alaska, in Canada en langs de oostkust van Groenland. De sneeuwuil is niet trouw aan zijn broedplaats, zoals dat bij vele uilensoorten wel het geval is.

Zijn er geen lemmingen en muizen dan trekt de sneeuwuil naar andere gebieden en legt daarbij soms duizenden kilometers af. Schattingen van aantallen in de verschillende landen is door die verplaatsingen moeilijk weer te geven.

De laatste gegevens: Finland 0-100 paar, Noorwegen 0-50 paar, Zweden 1-200 paar en Rusland ? - 1000 paar.

In de winter zoekt de sneeuwuil de kustgebieden op om daar op watervogels te jagen. In strenge winters met

weinig voedsel trekken de sneeuwuilen naar het zuiden en overwinteren dan in Denemarken en Zuid-Zweden. Een enkele maal trekt de uil verder en wordt dan als dwaalgast in ons land waargenomen.

Bedreiging

De sneeuwuil in Europa gaat al sinds de eeuwwisseling gestaag in aantal achteruit. Eén van de oorzaken zou gezocht moeten worden in de klimatologische veranderingen van de laatste eeuw. Hulpmaatregelen voor de sneeuwuil zijn nauwelijks mogelijk. Bescherming van de broedgebieden moet voorop staan. Tijdens het Werelduilencongres in Groningen in 2007 is er een wetenschappelijke werkgroep voor de sneeuwuil opgericht door o.a. Noorse, Zweedse, Finse, Russische en Canadese onderzoekers.

Ze zullen zich bezighouden met wetenschappelijk onderzoek toegespitst op de bescherming. Ze hebben de handen ineen geslagen en hopelijk levert dat wat op. ■

Roepende sneeuwuil.
(Foto: Reinder Dokter)

Dwerguil raamslachtoffer

Tekst: Johan de Jong

Op donderdag 9 oktober 2008 vond Boukje van der Veen uit Koudum (Fr.) buiten onder het raam een vogel ter grootte van een spreeuw. Voor haar een onbekende vogel. De vogel in een plastic zak gedaan en op de fiets naar de vogelkenner van het dorp: Ulbe Postma, de conciërge van het Bogerman College.

De eerste gevonden dwerguil van Nederland in Sumar (Fr.).
(Foto: Jan Deinum, Sumar)

Hij zag direct dat het bijzonder was en al spoedig kwam hij er achter dat het de zeer zeldzame dwerguil was. De tweede voor Friesland en de vierde waarneming voor Nederland. Inmiddels is de dwerguil officieel erkend als nieuwe soort voor Nederland. In februari 2008 werd een dwerguil (derde) in Noord-Brabant gesignaleerd. Na enige dagen van veel belangstelling verdween de vogel en keerde niet terug. ■

Ruigpootuilen terug in Nederland

Tekst en foto: Marnix Jonker

Een paar Drentse vogelaars hadden al enige tijd de hoop dat ergens in de uitgestrekte bossen van de provincie Drenthe nog ruigpootuilen, *Aegolius funereus*, voor zouden kunnen komen. Het vroegere voorkomen van deze soort was daarvoor een argument, maar er waren ook enkele recente waarnemingen. In 2006 werd een eerste verkennende zoektocht gehouden, die helaas niets opleverde. In 2008 werd besloten om het nog eens te proberen en het dit keer 'groots' aan te pakken.

Een aantal noordelijke vogelaars werd benaderd voor een gecoördineerde zoektocht. De nadruk lag daarbij op bossen waar eerder territoria van ruigpootuilen waren vastgesteld of waar recente waarnemingen waren gedaan (zie verderop). Van de meeste van deze bossen waren kaarten beschikbaar waarop clusters zwarte spechten holen waren ingetekend. Ruigpootuilen zijn voor nestgelegenheid namelijk afhankelijk van de hollen die door deze specht zijn uitgehakt.

In 2008 zijn de volgende Drentse boswachterijen bezocht: Hooghalen, Schoonloo, Gieten-Borger, Exloo-Odoorn, en Smilde-Berkenheuvel (Diever).

In Friesland werd de omgeving van Bakkeveen en De Slotplaats onderzocht. Uiteindelijk waren op twee avonden (in februari en maart) 23 vogelaars (verdeeld over zes teams van twee tot vier mensen) actief die vanaf de schemering de bossen doorkruisten. Daarbij werd per boswachterij een route afgelegd die zo efficiënt mogelijk het meeste oppervlak aan bos kon bestrijken en waarbij de ingetekende zwarte spechten hollen de leidraad waren.

Regelmatig werd gestopt om te luisteren naar activiteiten van uilen. Soms werd de zang afgespeeld om eventuele vogels tot roepen aan te zetten. Meteen de eerste avond werd in boswachterij Schoonloo een roepende ruigpootuil gehoord, waar na de tweede zoektocht twee territoria werden vastgesteld.

Jonge ruigpootuil.
(Foto: Marnix Jonker)

Na een paar excursies voor belangstellende vogelaars ging het bos 'op slot' en vanaf dat moment werden de lotgevallen van de vogels op de voet gevolgd door een kleine groep mensen.

In het gebied van de twee territoria is tussen 27 februari en 10 juli 2008 in de schemerperiode ruim 45 uur besteed aan het maken van waarneming-protocollen. Alle roep- en zichtwaarnemingen zijn daarbij ingetekend op een kaart en beschreven. Daarnaast zijn de nesten voornamelijk in juni en juli een aantal malen overdag bezocht, ook om braakballen en niet uitgekomen eieren te verzamelen. Tijdens de jongenfase werden de nestbomen beklommen, waarbij de jongen zijn gemeten (vleugellengte),

gewogen en geringd. Ook hier zijn na het uitvliegen braakballen verzameld. Uiteindelijk vlogen twee resp. drie jongen uit, waarvan er drie vrijwel meteen zijn geprederd door een havik. Avondcontroles eind juli leverden geen bedelende jongen op in de omgeving van het nest, dus hoe het de overige twee jongen is vergaan is niet duidelijk.

Omdat we de ruigpootuilen een goede aanvulling vinden van de Nederlandse avifauna, hebben we in de winter van 2009 nestkasten opgehangen in oude sparrenpercelen met in de buurt blokken dichte jonge opslag. Deze konden worden aangeschaft door een door Vogelbescherming Nederland verkregen subsidie.

Nu maar hopen dat de ouders tenminste de winter hebben overleefd of dat er een nieuw 'golfje' ruigpootuilen binnenkomt. Ook in 2009 zal weer naar ruigpootuilen worden gezocht. De uitkomsten hiervan zullen natuurlijk worden gepubliceerd.

Op onze website www.kerkuil.com vindt u aanvullende informatie over het 'historisch' voorkomen van de ruigpootuil in ons land en de huidige verspreiding in omliggende landen. ■

Van de bestuurstafel

Landelijke Uilendag 2009

Op zaterdag 3 oktober 2009 zal in samenwerking met Stone de vierde Landelijke Uilendag worden gehouden. De dag is bedoeld voor alle uilenbeschermers en andere geïnteresseerden in het beschermingswerk van uilen. Het programma belooft ook deze keer weer gevarieerd te worden, waarbij verschillende standhouders acte de présence zullen geven. Het programma zal verschijnen op de website (www.kerkuil.com). De toegang is gratis!

Tijdstip: 10.00 uur tot 16.00 uur

Plaats: Schouburg Ogterop, Zuideinde 70 te Meppel

Een volle zaal tijdens de Landelijke Uilendag 2007. (Foto: Reinder Dokter)

Nieuwsbrief Erfvogels

Hans Peeters en Jouke Altenburg van Vogelbescherming Nederland hebben het initiatief genomen om een Erfvogel nieuwsbrief op te zetten.

Het betreft een gezamenlijke nieuwsbrief van de stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland, de stichting Stone (Stenuil Overleg Nederland), de stichting Hirundo (boerenzwaluw) en de stichting WRN (torenvalk).

De nieuwsbrief zal samen met de Nieuwsbrief Uilen 2009 in mei uitkomen. De Erfvogel nieuwsbrief zal 16 pagina's bevatten, waarvan drie worden ingevuld door de Kerkuilenwerkgroep. Het accent zal liggen op de bescherming van de beoogde soorten.

Donateurs en ANBI-regeling

De stichting heeft ruim 200 donateurs, die in 2008 gezamenlijk € 3.000,- hebben gedoneerd. Een groot deel van onze ondersteunende activiteiten kon dankzij onze donateurs worden gefinancierd. Graag willen we alle mensen, die het

kerkuilenbeschermingswerk een warm hart toedragen en ons financieel ondersteunen hetzij landelijk hetzij lokaal, van harte bedanken!

U kunt zich als donateur aanmelden bij: Reinder Dokter, Achter op 't Zand 7, 1621 AB Hoorn, tel. 0229 - 219 207 of via reinderdokter@hetnet.nl.

Donateurs ontvangen jaarlijks de nieuwsbrief.

Onze stichting is ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) erkend, dat betekent dat giften aan onze instelling fiscaal aftrekbaar zijn.

Meer informatie vindt u op de site van de belastingdienst onder 'giften'.

Nieuwe website

Vorig jaar heeft de stichting de tweede prijs gewonnen in de AD-Fentener van Vlissingen Natuurprijs. Een deel van deze geldprijs is besteed aan een nieuwe website. Met de vernieuwde site hopen we iedereen van actuele informatie (zowel regionaal als landelijk) te voorzien. Kijk ook eens op onze nieuwe site: www.kerkuil.com.

Artikelen voor de website kunt u sturen naar:

Herman Bisschop,
Beverveld 4, 8017 LB Zwolle,
tel. 038 - 465 55 62 of naar hermanbisschop@home.nl.

De artikelen en foto's die voor deze nieuwsbrief zijn aangeleverd, maar waarvoor helaas geen ruimte meer was, zetten we eveneens op onze website. ■

De openingspagina van onze nieuwe website, www.kerkuil.com

Kerkuilenwerkgroep Nederland

www.kerkuil.com

Kerkuil, lichte kleurfase.
(Foto: Rein Hofman)